

REINTEGRÁCIÓ A NEMZETI BŰNMEGELŐZÉSI TANÁCS TÁMOGATÁSÁVAL

A Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégia (a továbbiakban: Stratégia) meghatározza, hogy a bűnmegelőzés magában foglal minden olyan intézkedést és beavatkozást, melynek célja a bűnözés csökkentése. Ilyen a bűnismétlés visszaszorítását célzó reintegrációs munka is, mely a Stratégia kiemelt tárgyköre. Ily módon hasonló figyelmet kap, mint a további prioritások, vagyis a településbiztonság, a gyermek- és fiatalkori bűnelkövetés megelőzése, illetve az áldozattá válás kérdése. A Nemzeti Bűnmegelőzési Tanács a Stratégia mentén készülő intézkedési terveiben konkrét programokban jelenítette meg a reintegrációs feladatokat.

Felmerülhet a kérdés, hogy vajon miért fordítunk a bűnelkövetők reintegrálására ekkora figyelmet és energiát, amikor számos más, társadalmi szintű probléma vár megoldásra?

Tudomásul kell vennünk, hogy minden rendészeti, szervezeti vagy civil erőfeszítés ellenére sem fog eltűnni a bűnözés az életünkben. Amire számíthatunk, az a bűnözés jellegének, módszereinek és az elkövetés területének változása. A büntetésüket letöltött elkövetők pedig közöttünk élnek, velük közlekedünk, a szomszédságukban élünk. Ez is lehet az oka annak, hogy a bűnismétlés a társadalmi megítélés szerint is fontos tényező a szubjektív biztonságérzet tekintetében. Ennek kapcsán egyáltalán nem mindegy, hogy a szabaduló fogvatartottak képesek lesznek-e alkalmazkodni a többség által képviselt normákhoz, értékrendekhez.

Ha pedig a visszaesés anyagi oldalát vizsgáljuk, nem kérdéses, hogy a börtönök fenntartása és működtetése nem kifizetődő egyetlen gazdaság számára sem, az adófizetők pedig joggal kérik számon elköltött forintjaikat. Mindannyiunk érdeke tehát megpróbálni ezeket az embereket visszavezetni – néhányukat bevezetni – a társadalomba.

A társadalmi megítélésben dilemmaként merül fel, hogy azok, akik bűncselekményt követtek el – természetesen annak jellegétől nem elvonatkoztatva –, válhatnak-e még szabálykövető, a közösség elvárásaihoz alkalmazkodó emberré. A válasz pedig nem lehet kategorikus igen vagy nem. Számos tényező befolyásolja a börtön utáni életút alakulását a gyermekkorban megélt eseményektől a szabaduláskor meglévő erőforrásokon át a megküzdési képességig. Azt viszont kijelenthetjük, hogy igenis van, akinek a szükséges segítséget megadva, jelentősen nő az esélye a visszaesés megelőzésére.

Ebből egyenesen következik, hogy a mi feladatunk kidolgozni az említett segítségnek azt a formáját, mely a finanszírozás és egyéb energiáfordítás optimalizálása mellett a leghatékonyabban támogathatja a cél elérését.

A kormányzat büntetés-végrehajtással kapcsolatos központi célkitűzései között szerepel a munkáltatás szélesebb fogvatartotti körre való kiterjesztése, amely amellet, hogy hozzájárul az önálló büntetés-végrehajtás kialakításához, a reintegrációt is hivatott elősegíteni. Mindez azonban egy jól szervezett irányítás alatt álló folyamat része, mely nem helyezi előtérbe azon attitűdök és kompetenciák kifejlesztését, melyek alapvető eleme az önállóság. A munkáltatás hasznos mind a fogvatartott, mind az intézet számára a fogvatartás ideje alatt, de nem készít fel kellően a kinti életben felmerülő nehézségek megoldására, mivel annak során nincs szükség tervezésre, problémamegoldásra, még az esetlegesen felmerülő konfliktusok rendezése is szabályozott keretek között zajlik.

A büntetés letöltését követően sokkal összetettebb feladat vár a szabadulóra. Munkát kell keresni, bejutni a munkahelyre, beilleszkedni, a közösség részévé válni, és megtartani a pozíciót. Ezek nélkül – megfelelő háttér hiányában – hatványozottan nő a veszélye annak, hogy a szükségletek kielégítésére felmerül egy viszonylag gyors, de törvénytelen alternatíva. Ennek megelőzéséhez szükséges a fogvatartottak munkaerőpiaci és társadalmi reintegrációja, mely a hétköznapi élet kihívásaival szemben megfelelő válaszokkal ruházza fel őket. Fontos, hogy – akár csak egy „mászófalon” – a nehézségeket tudják és akarják legyőzni, ezzel feljebb és feljebb jutni, még akkor is, ha ez nehezebb, mint feladni, és újra a mélyben találni magukat.

A Nemzeti Büntelmegelőzési Tanácsnál nem szokatlan, hogy igyekszünk más látószögéből nézni a megoldandó feladatokat. Jelen esetben a pedagógiai szempontokat helyezük előtérbe, amikor a már kidolgozott – és pozitív tapasztalatokat hozó – programjainkat oly módon fejlesztjük tovább, hogy azok egymást erősítve, sokrétűen támogassák a fenti célokat.

Ennek lényege, hogy az egyén szükségleteit vesszük alapul a fejlesztés során, vagyis felmérjük a fejlesztendő kompetenciákat. Az eddigi eredmények azt mutatják, hogy – bár eltérő mértékben – ezen a területen jelentős hasonlóságok mutatkoznak, vagyis a szóródás kicsi, ám a deficit jelentős. Technikai nehézségként tekinttünk a hasonló fejlesztendő területekkel rendelkező csoportok területi összevonására, de az említett egyezések kapcsán kiderült, hogy a módszer illeszthető a különböző intézetekben elhelyezett fogvatartotti csoportokra. A bevonuláskor megismert kompetenciaarányok ismeretében már elkészíthetünk egy olyan – egyénre szabott – fejlesztési tervet, mely a leghatékonyabban szolgálja az egyén érdekeit. Ennek egyik kritériuma az időbeni tervezés, hiszen az intézetben tartózkodás meghatározott idejét figyelembe véve specializálható a program. A tervezés másik lényeges elemeként számolnunk kell azzal,

hogyan nem mindenki alkalmas arra, hogy képesség hiányában változzon a motivációja vagy más készsége. Ennek megállapítása sem nélkülözheti az alapos elemzést.

Nem hagyhatóak figyelmen kívül a büntetés-végrehajtási intézetekben rendszeresített vizsgálatok – mint például a kockázatelemzések – eredményei sem, melyek hatékonyan járulnak hozzá a személyiség feltérképezéséhez, a program kapcsán várható prognózis felállításához. Ez azért is hangsúlyos elem, mert a motivációs tényezők nélkülözhetetlenek. A fogvatartott nélkül hatékony változás nem jöhet létre, míg tevékeny együttműködése jó irányba terelheti a szabadulását követő életútját.

Az egymásra épülő rendszert a most futó modellprojektünkben a „*Vissza a jövőbe*” program, illetve a „*Megoldásfókusz a reintegrációban*” elnevezésű projekt hivatott biztosítani. Előbbi az életvezetési megoldásokra, utóbbi az erőforrások koordinációjára helyezi a fókuszot. A komplex beavatkozás célja hosszú távú. Lehet, hogy ez első lépésben a kezdeti nehézségek leküzdését jelenti – enni, inni, utazni, valahol aludni az első napon és éjszakán –, de ezek megoldása olyan fontos lépés a szabadulók számára, mely meghatározhatja a jövőjüket is.

Látványos eredményekre persze akkor számíthatunk, ha a szemléletformálás mellett hatékony, vizsgálatokon alapuló, megfelelően kidolgozott eszközöket és módszereket adunk a fogvatartottakkal nap mint nap foglalkozó munkatársak kezébe. A módszerek kidolgozásában a pedagógiában járatos szakemberek bizonyultak a leghatékonyabbnak, akik megelőzési szempontokat integrálva láttak hozzá a munkához.

A Nemzeti Bűnmegelőzési Tanács teljes mértékben azonosulni tud ezzel a megközelítéssel, hiszen fennállása óta igyekszik a „hallás utáni tanulás” helyébe sokkal hatékonyabb metódusokat kidolgozni és használni a megelőzés valamennyi területén. Ezzel mostanra eljutottunk oda, hogy olyan témákat sikerült a kooperatív tanulás nyelvére „lefordítanunk”, melyek korábban elképzelhetetlennek tűntek. Ilyen feladat volt például a Terrorelhárítási Információs és Bűnügyi Elemző Központ (a továbbiakban: TIBEK) megkeresése. A TIBEK elkészített egy, a magányos elkövetők felismerését célzó szakmai anyagot, és azt kérte, dolgozzunk ki ehhez egy hatékony képzési formát. A koncepció alkalmassá tette az anyagot mind civilek, mind rendőrök ismereteinek bővítésére, attitűdjének formálására.

A reintegráció területén eddig bevezetett innovációk hasznossága nem kérdéses, ám mostanra élesen körvonalazódik, hogy a komolyabb eredmények érdekében szintet kell lépnünk. A kutatások alátámasztják, hogy többre van szükség, mint általánosan kipróbált programokra. Az egyént kell azokkal a kompetenciákkal felruházni, melyek lehetővé teszik, hogy a szabadulást követően munkahelyet tudjon szerezni, be tudjon illeszkedni, és ott helyt is tudjon állni hosszú távon.

A Szegedi Tudományegyetem Neveléstudományi Intézet Szociális Kompetencia Kutatócsoporttal indult közös munkára alapozza a Nemzeti Bűnmegelőzési Tanács a jövő reintegrációs tevékenységének tervezését. A kapcsolódó mintaprojekt a „Vissza a jövőbe”, és a tapasztalatok arra ösztönöznek, hogy a csoportos reintegrációs programok mellett – illetve azok keretében – ki kell dolgozni egy integrált egyéni programot, mely nem ér véget a szabadulás pillanatában.

A mintaprojekt vezetője, Dr. Kasik László egyetemi docens – Szegedi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Neveléstudományi Intézet – a projekt indulásáról az alábbiakat emelte ki.

„Közel három évvel ezelőtt, a Nemzeti Bűnmegelőzési Tanács felkérésére elkészült egy kérdőívcsomag, melynek összeállításakor figyeltünk arra, hogy az abban részt vevő szakemberek ismeretei és tapasztalatai több és viszonylag széles körű szakmai területet fedjenek le. A szakemberek a kérdőívek kidolgozásakor hazai és külföldi tapasztalatokat is figyelembe vettek.

A háttérkérdőív kérdései a bv. intézetbe kerülés körülményeitől indulva a fogvatartott közérzetéig igyekeztek feltérképezni az aktuális helyzetet, a családi hátteret, illetve azokat a potenciális erőforrásokat, amelyek támogatólag befolyásolhatják a majdani szabadulásra való felkészülést, valamint a szabadulást követően a visszailleszkedés eredményességét. Ennek természetesen feltétele néhány olyan képesség, attitűd, melynek hiánya megnehezíti a reintegráció eredményességét.

Ennek kapcsán a szakemberek felmérték a programban részt vevő fogvatartottak empátiás, konfliktuskezelési, problémamegoldó, megküzdési és érzelmszabályozási képességét is. A gondosan összeállított kérdéssor alapján országosan elvégzett mérés lehetővé tette öt olyan terület kiválasztását, amelyre a csoport fejlesztőprogramot dolgozott ki.

Az eredmények alapján a legtöbb tennivaló az agresszivitás, a frusztrált helyzetekkel való megküzdés, a problémamegoldás, az empátia, illetve az írásbeli és a szóbeli kommunikáció területén van. Ezek fejlesztésére tizenöt foglalkozásból álló program készült el, melynek első két alkalma a résztvevők csoporttá formálását, a csoportkohézió kialakítását tűzte ki célul. Ezt követően kerülhetett sor a problémamegoldást, empátiát, kommunikációt, érzelmszabályozást, konfliktuskezelést fejlesztő témák feldolgozására. Az első kísérleti program tizenöt fővel indult, közülük tizenhárman végigcsinálták a húsz alkalomra bővült programot.

Ez a lemorzsolódás szinte természetes az ilyen jellegű programoknál. Önkéntes jelentkezés és vállalás alapján lehetett bejutni a csoportba, amennyiben a szabadulás kitűzött időpontja két éven belüli volt.”

Milyen közvetlen tapasztalatokat szereztek a program megvalósítása során?

„Azt vettük észre, hogy a résztvevők egyre nyitottabbak, egyre több dolgot osztanak meg a csoporttal, és a visszajelzésekből az is kiderült, hogy kezdik más szemszögből is látni saját helyzetüket. Ez vonatkozott a múltban történetekre és a jelen helyzetre egyaránt.

A program célja az volt, hogy a résztvevők a szabadulást követő időkre vonatkozóan is reális, a bűnismétlést kizáró jövőképet gondoljanak végig, melyhez a felkészítés során erőforrásokhoz juthatnak. Bizakodásra adott okot, hogy kezdtek másként gondolkodni a kapcsolataikról, családjukról, sőt azokról is, akikkel korábban konfliktusban álltak. Ez pedig azt jelentette, hogy fejlődött önismeretük, tudatosabban éltek meg az érzéseiket, tudatosabbak lettek az adott szituációkra adott reakcióik. Úgy láttuk, a program nagyon jó irányban halad, így a hatékonyság fokozása érdekében sikerült újabb öt alkalommal kibővíteni, ami lehetővé tette egy levezető szakasz megvalósítását. Ezeket a változásokat a 2020-as és a 2021-es csoportnál is tapasztaltuk, hiszen az első program sikerének hatására lehetőségünk volt egy újabb csoporttal megvalósítani azt, szintén Szegeden.

A részvétel kritériumai között szerepelt, hogy a jelentkezők vegyenek részt az előzetes mérésben, ami lehetővé tette az összehasonlítást, hiszen ugyanazon kérdőívet a program zárásakor is kitöltötték a résztvevők. A válaszokat elemezve kiderült, hogy két fontos területen állt be igazán jelentős változás, az egyik az érzelmek szabályozása, a másik a szóbeli kommunikáció. Utóbbi területen az asszertivitás volt a fő cél, vagyis amellett, hogy a verbális interakciókban figyelembe veszi a saját érdekeit, figyeljen a másik érzéseire, jogaira, érdekeire, illetve mindig az adott szituációnak megfelelően kommunikáljon.

Érdekes példa, hogy előfordult a tréning során, hogy a tudatosan provokatív szituációban a résztvevő megjegyezte, mit és hogyan kellene tennie az elsajátított ismeretek alapján. A kommunikáció egyébként is nehéz területnek bizonyult, hiszen a résztvevők kezdetben abban sem voltak biztosak, hogy kimondhatják-e, amit gondolnak, és ha igen, akkor ott volt a következő dilemma, vajon hogyan tegyék azt. Az ezen a területen észrevehető fejlődésben sokat segített a résztvevők egyre nagyobb mértékű bizalma a többiek és a tréningvezetők felé. A program során a fejlesztendő területek nem különültek el foglalkozásonként, hiszen például egy probléma megoldása során sem zárható ki a kommunikáció, az empátia vagy az érzelmek kezelése.

A fejlesztőprogramok sajátosságainak megfelelően, a területek feldolgozásában jelen volt a játék és azok a feladatok, amelyeket párosan vagy csoportosan kellett megoldaniuk.”

A program tapasztalatai alapján a Nemzeti Bünmegelőzési Tanács komoly lehetőséget lát a mérésen és egyéni fejlesztésen alapuló reintegrációs tevékenység jövőjében. A mérés jelentősége különösen kiemelkedik a program kapcsán.

„Nagyon fontos az egyéni fejlesztés kidolgozása és a fejlődés nyomon követése miatt. Ezért mind az előmérés, mind az utómérés elengedhetetlen része a programnak. Minél hosszabb és intenzívebb egy program, annál könnyebb számszerűen értékelhető adatokat nyerni. A mérés lehetővé teszi az összehasonlítást, valamint megteremt a program fejlesztésének alapjait.”

Mi az, ami a véleménye szerint még tovább erősítheti a program hatékonyságát?

„A közösen létrehozott szabályrendszer sokat adott a program eredményességéhez. Ez leginkább a bizalom kiépülésén látszott, hiszen a résztvevők viszonylag hamar megtapasztalhatták, hogy a meghatározott és mindenki által elfogadott szabályok között biztonságosan mozoghatnak és tárhatják fel gondolataikat, elképzeléseiket, vagy akár a múltjukat. Minden ilyen programban sorsdöntő lehet a bizalom mielőbbi kialakítása. Fontos, hogy minél közelebb legyen a fejlesztőprogram időpontja a szabaduláshoz, illetve az is, hogy heti rendszerességű legyen. Alkalmanként a másfél óra tűnik optimálisnak, ennél több idő esetében nagyon kimerülnek a fogvatartottak, hiszen aktív részvételt várunk tőlük.”

Milyen eredmények várhatóak a programtól?

„Kis lépésekben, de lehet hatni a résztvevőkre, rövid távon lehet változásokat azonosítani. A program akkor volna igazán komplex, ha a szabadulást követően is nyomon követhető lenne az egyéni életút. Volt olyan fogvatartott, aki a program kezdetén nem érezte a saját felelősségét a kialakult helyzet kapcsán, úgy gondolta, az kizárólag rajta kívül álló okok eredménye. Az utómérés azonban már arról tanúskodott, hogy lát néhány momentumot, amit módjában állt volna befolyásolni azon események közül, amelyek közrejátszottak az ide vezető úton. Fontos, hogy tudják, milyen nehézségekkel küzdenek, mit kell fejleszteniük, és azt is, milyen területen és mennyire eredményesek. Lényeges volt megértetni velük, hogy nem szegyen, ha egy-egy problémát csak segítséggel tudnak megoldani. De ezt a helyzetet fel kell ismerni, és meg kell találni az odaillő erőforrást. Hosszú távon ez a készség lehet a fejlesztőprogram egyik legkomolyabb eredménye, ami óriási személyes sikert eredményezhet a szabadulást követően.”

Tapasztalataink szerint a büntetés-végrehajtási intézetekben dolgozó kollégák rendkívül nyitottak minden olyan innovatív módszer iránt, amely munkájuk hatékonyságát segítheti.

„A kidolgozott program iránt érdeklődő – büntetés-végrehajtási intézetekben dolgozó – kollégáknak is bemutattuk a fejlesztőprogramot, megismertettük velük a módszert annak nehézségeivel, sikereivel együtt. A tapasztalatok átadása után a kollégák minden találkozást követő héten kipróbáltak egy-egy gyakorlatot, és lehetőséget kaptak arra, hogy

beszámoljanak a tapasztalataikról. A visszajelzések alapján közülük többen szeretnék intézetükben megvalósítani a projektet.”

Összegezve, a Nemzeti Bűnmegelőzési Tanács kiemelt figyelmet fordít programjainak szakmai és költséghatékonyságára. A források behatároltak, a rendelkezésre álló kereteken belül kell megtalálnunk a minél produktívabb megoldásokat. A társadalom megítélését pedig az eredményekkel tudjuk a leginkább formálni, ha az emberek – szereplők és külső szemlélők egyaránt – látják, hogy a finanszírozott programok hosszabb távon mind morálisan, mind anyagilag hasznunkra válnak. Ez az, ami kimeríti a bűnmegelőzés hosszú távú céljait valamennyi prioritásának tekintetében.

